

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 listopada 2025 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Piotr Prusinowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Jolanta Frańczak

w sprawie z odwołania R.C.

od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno - Rentowego Ministerstwa Spraw
Wewnętrznych i Administracji

o wysokość emerytury policyjnej i policyjnej renty inwalidzkiej,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń

Spółecznych w dniu 4 listopada 2025 r.,

skargi kasacyjnej odwołującego się od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z dnia 10 stycznia 2024 r., sygn. akt III AUa 286/22,

**I. uchyla zaskarżony wyrok w pkt II, III i V oraz w pkt I co do
oddalenia odwołania w części dotyczącej żądania podwyższenia
podstawy wymiaru emerytury w związku z inwalidztwem
pozostającym w związku ze służbą i w tym zakresie sprawę
przekazuje Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego,**

II. oddała skargę kasacyjną w pozostałej części.

Bohdan Bieniek Piotr Prusinowski Jolanta Frańczak

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 12 stycznia 2023 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 12 lipca 2017 r. znak [...] i ustalił wysokość emerytury R.C. od dnia 1 października 2017 r. w wysokości obowiązującej do dnia 30 września 2017 r. wraz z przysługującymi wzrostami i dodatkami (punkt I), zmienił zaskarżoną decyzję z dnia 12 lipca 2017 r. znak [...] i ustalił wysokość renty inwalidzkiej R.C. od dnia 1 października 2017 r. w wysokości obowiązującej do dnia 30 września 2017 r. wraz z przysługującymi wzrostami i dodatkami (punkt II) oraz orzekł co do kosztów (punkt III).

Sąd Okręgowy wskazał, że z informacji Instytutu Pamięci Narodowej z dnia 24 lutego 2017 r. o przebiegu służby wynika, że R.C. w okresie od dnia 1 lipca 1977 r. do dnia 31 lipca 1990 r. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa, o której mowa w art. 13b policyjnej ustawy emerytalnej. W ocenie Sądu Okręgowego bezzasadne i w gruncie rzeczy bezprawne byłoby stwierdzenie, iż każda osoba pełniąca służbę w jednej z wymienionych w art. 13b policyjnej ustawy emerytalnej cywilnych i wojskowych instytucjach i formacjach, działała de facto na rzecz totalitarnego państwa. Nie sposób przyjąć, iż okolicznościami przesądzającymi o takiej służbie są wyłącznie ramy czasowe i miejsce pełnienia służby. W ocenie Sądu Okręgowego byłaby to ocena zbyt restrykcyjna. Zdaniem tego Sądu, działalność wnioskodawcy w postaci ujawniania w sposób poufny o zamiarach popełnienia przestępstwa przez żołnierzy, ich skłonności do wykroczeń, czy przestępstw i informowanie o tym przełożonych służbowych, a także przekazywanie J.S. - oficerowi dochodzeniowo-śledczemu wiedzy o osobowości sprawcy, mogły mieć znaczenie w toku postępowania karnego. Ponadto zabezpieczenie wewnętrzne jednostki np. magazynu, broni, paliw, sprawdzanie jak często żołnierze są wysyłani w teren nie sposób ocenić jako służbę skonkretyzowaną na rzecz państwa totalitarnego, a raczej należałoby ją ocenić jako działalność na rzecz państwa jako takiego. Sąd Okręgowy zauważył, że z zebranego w sprawie materiału dowodowego wynika, iż praca wnioskodawcy ułatwiała funkcjonowanie instytucji w państwie totalitarnym, jednakże bardzo daleko idące byłoby utożsamianie wykonywania standardowych czynności biurowych ze służbą na rzecz systemu totalitarnego. Nie sposób dostrzec w

postępowaniu wnioskodawcy szczególnego zaangażowania w działalność bezpośrednio ukierunkowaną na realizowanie przez państwo totalitarnych zadań o charakterze represyjnym, w tym choćby jakąkolwiek własną inicjatywę w rozszerzeniu zakresu swoich działań, czy też wspieraniu systemu totalitarnego. Z zebranego w sprawie materiału dowodowego wyłania się co najwyżej obraz pracownika chcącego w jak najlepszy sposób wykonywać powierzone mu zadania, które, jeżeli w ogóle, to jedynie w sposób bardzo luźny mogą zostać powiązane z działalnością charakterystyczną dla totalitarnego państwa prawnego. Wnioskodawca pracując w Wojskach Ochrony Pogranicza nie realizował zadań o charakterze kontrwywiadowczym, nie podejmował żadnych działań w stosunku do opozycji, nie brał też udziału w pacyfikacji strajków na [...]. Jedynie wykonywał pewne techniczne czynności związane z działalnością jednostki. Wykonywane przez R.C. zadania można raczej zakwalifikować jako zwykłe, standardowe działania podejmowane przez pracownika na rzecz podmiotu go zatrudniającego. W ocenie Sądu Okręgowego nie sposób przypisać wnioskodawcy, iż miał jakikolwiek udział w działaniach związanych choćby z naruszeniami praw człowieka przez organy totalitarnego państwa prawnego i że w jakikolwiek sposób się do nich przyczynił. W konsekwencji mając na uwadze wszelkie powyższe rozważania, Sąd Okręgowy uznał, że zaskarżone decyzje z dnia 12.07.2017 r. nr [...] oraz KRI [...], były nieprawidłowe. Organ rentowy nie dokonał oceny indywidualnych okoliczności dotyczących wnioskodawcy, stosując wyłącznie literalne brzmienie przepisu i wiążący charakter zaświadczenia wydanego przez IPN.

Sąd Apelacyjny we Wrocławiu wyrokiem z dnia 10 stycznia 2024 r. zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w punkcie I. i przekazując go decyzję Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z 12 lipca 2017 r. o ponownym ustaleniu wysokości emerytury w ten sposób, że ustalił od dnia 1 października 2017 r. wysokość emerytury R.C. przy pominięciu ograniczenia jej wysokości określonego w art. 15c ust. 3 ustawy z 18 lutego 1994 roku o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich

rodzin (tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1280 – dalej jako ustawa zaopatrzeniowa) oraz oddalił odwołanie w pozostałej części (pkt I); zmienił zaskarżony wyrok w punkcie II. w ten sposób, że oddalił odwołanie od decyzji z 12 lipca 2017 r. o ustaleniu wysokości policyjnej renty inwalidzkiej (pkt II); oddalił apelacje organy rentowego w pozostałej części (pkt IV); oraz rozliczył koszty postępowania (pkt III, V i VI).

Sąd Apelacyjny na wstępie stwierdził, że nietrafny był apelacyjny zarzut naruszenia art. 252 k.p.c. Informacja o przebiegu służby sporządzona przez Instytut Pamięci Narodowej jest wiążąca jedynie dla organu rentowego, a nie dla sądu rozpoznającego sprawę w wyniku wniesionego odwołania. Jednakże w jego ocenie całokształt materiału dowodowego przemawiał za stwierdzeniem, że wnioskodawca wykonywał w spornym okresie służbę na rzecz totalitarnego państwa w rozumieniu art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej. Co się tyczy ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji, nie uwzględniają one w pełni zawartości akt osobowych wnioskodawcy, nadesłanych przez Instytut Pamięci Narodowej. Z tego względu Sąd ten pobeżnie i ogólnikowo scharakteryzował istotę obowiązków służbowych wnioskodawcy, co doprowadziło do nieprawidłowego wniosku, że służba ta nie przedstawiała znamion służby na rzecz totalitarnego państwa. Dlatego też ustalenia faktyczne Sądu Okręgowego zostały uzupełnione przez Sąd Apelacyjny, przy uwzględnieniu materiału dowodowego zgromadzonego w postępowaniu pierwszoinstancyjnym.

Od strony formalnej bezsporne jest, że jednostka, w której wnioskodawca pełnił służbę - Wojskowa Służba Wewnętrzna Jednostek Wojskowych MSW, została wymieniona w art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. a) tiret 3 ustawy zaopatrzeniowej. Wnioskodawca w stopniu podporucznika od 1 lipca 1977 r. zajmował stanowisko starszego pomocnika szefa wydziału WSW Jednostek Wojskowych MSW w G.. Następnie od 1979 r. w stopniu porucznika objął stanowisko starszego oficera Wydziału WSW Jednostek Wojskowych MSW w G.. W 1983 r. wnioskodawca został mianowany na kapitana, a w 1988 r. uzyskał stopień majora. Sąd Apelacyjny nie dał wiary - w odróżnieniu od Sądu pierwszej instancji - wyjaśnieniom wnioskodawcy w tym zakresie, w jakim wskazywał on, że nie realizował zadań o charakterze kontrwywiadowczym i zadań operacyjnych przeciwko ówczesnej opozycji. Wnioskodawca podkreślał, że zajmował się jedynie ujawnianiem przestępstw

kryminalnych popełnianych przez żołnierzy. Z dokumentów zgromadzonych w aktach IPN, w szczególności z opinii służbowych wystawianych przez przełożonych wnioskodawcy w spornym okresie, jak również z wniosków o mianowanie wnioskodawcy na wyższy stopień wojskowy wynika jednak, że od początku służby w 1977 r. wnioskodawca był oficerem kontrwywiadu. Potwierdza to również otrzymywany przez niego dodatek specjalny przeznaczony dla żołnierzy wywiadu (wniosek z dnia 14 lipca 1977 r.). Sąd Apelacyjny wskazał ponadto, że sam wnioskodawca w pracy magisterskiej z 1986 r. wprost przyznał, że jako pracownik operacyjny został oddelegowany do pomocy kolegom z innych służb, aby dokonać bliższego rozpoznania kierunków rozwoju zaistniałej sytuacji, w związku z wydarzeniami sierpniowymi w 1980 r. (praca magisterska wnioskodawcy pt. „(...)”, s. 1). Wnioskodawca podkreślał w pracy, że dzięki pełnieniu służby w Wojskach Ochrony Pogranicza, która jest w bezpośrednim sąsiedztwie Stoczni j jak i [...], stał się świadkiem dokonujących się w tym czasie przemian. Praca ta podaje liczne, szczegółowe informacje dotyczące działalności podziemnej komórki NSZZ „Solidarność” w [...] w G., co do których nie na żadnych wątpliwości, że zostały one pozyskane metodami operacyjnymi. Praca ta jest nacechowana ponadto wrogością do działań podejmowanych przez NSZZ Solidarność, o czym świadczy chociażby fragment pracy na kartach 166-167. Sąd Apelacyjny podkreślił, że tego rodzaju działania narażały w konsekwencji na szykany osoby obserwowane, uwikłane w ocenę służb w działalność natury politycznej. Było to naruszenie prywatnej sfery życia obywatela i dążenie do poddania jej kontroli państwa, co charakteryzuje mechanizm postępowania władzy totalitarnej. Materiał dowodowy gromadzony między innymi w wyniku działań wnioskodawcy, stawał się podstawą formułowania przez inne jednostki SB zarzutów prawno-karnych. Negatywne skutki osobiste i społeczne takich działań pozostają obecne w życiu społecznym nawet po wielu dziesięcioleciach. Sąd Apelacyjny przyjął, że wnioskodawca wykonywał swoje obowiązki z zaangażowaniem i w sposób satysfakcjonujący przełożonych, czego wyrazem były regularne wnioski o jego mianowanie na wyższe stopnie wojskowe. Nadto wnioskodawca był doceniany za wzorową pracę, o czym świadczą otrzymywane przez niego medale i odznaki resortowe. Sąd Apelacyjny nie zaprzeczył, że wnioskodawca mógł realizować również zadania wywiadowcze w

stosunku do osób podejrzewanych o przestępstwa kryminalne. Jednak wobec profilu służby, w której wnioskodawca wykonywał pracę, a także przedstawionego materiału dowodowego, nie ulega wątpliwości, że głównym jego celem była obserwacja i inwigilacja osób pozostających w kręgu jego zainteresowań na tle szeroko rozumianego zaangażowania w „działalność antypaństwową”, rozumianą jako działalność sprzeczną z ideologią i polityką państwa totalitarnego realnego socjalizmu. W innym przypadku trudno byłoby zresztą wyjaśnić, dlaczego przy bieżącym opiniowaniu przywiązywano tak duże znaczenie do jego „światopoglądu materialistycznego”, podkreślając jednocześnie, że jest on aktywnym członkiem PZPR. Za nieuprawniony uznał Sąd Apelacyjny symetryzm w ocenie obowiązków wnioskodawcy pełnionych w spornym okresie 1977-1990 r. oraz po 1990 r. (w Urzędzie Ochrony Państwa), wyrażający się w stwierdzeniu, że jego służba po 1990 r. nie różniła się w niczym od obowiązków wykonywanych we wcześniejszym okresie. Służba wnioskodawcy w spornym okresie, który rozpoczął się w 1977 r., była wykonywana w imię interesów ustrojowych i politycznych państwa totalitarnego realnego socjalizmu. Uzasadnieniem istnienia służb specjalnych PRL była ochrona tych właśnie interesów, wykluczająca wszelkie zachowania sprzeczne z założeniami panującego ustroju, który został Narodowi Polskiemu narzucony siłą. Natomiast służba pełniona w organach ochrony porządku publicznego III RP pozostaje zgodna ze standardami państwa demokratycznego. Ponadto działalność służb specjalnych PRL pozostawała poza jakąkolwiek kontrolą społeczną, m.in. co do przestrzegania przepisów prawa w toku czynności służbowych, co również stanowi zasadniczą różnicę w porównaniu do służby w III RP, która jest poddana takiej kontroli. Bez względu zatem na pewne podobieństwa metod działania funkcjonariuszy (prowadzenie obserwacji podejrzanych), nieuprawnione jest stawianie na jednej płaszczyźnie zadań wykonywanych przez wnioskodawcę w Wojskach Ochrony Pogranicza oraz w Urzędzie Ochrony Państwa III RP.

W świetle regulacji dotyczącej zasad nabywania emerytury policyjnej Sąd Apelacyjny wskazał, że wnioskodawca (pomijając ponad 13-letni okres służby na rzecz totalitarnego państwa), posiada piętnastoletnią wysługę mundurową, w szczególności po 31 lipca 1990 r. pełniąc służbę w UOP (ponad 10-letni okres służby). Oznacza to, że podstawowego przywileju emerytalnego polegającego na

możliwości przejścia na emeryturę po 15 latach służby ze świadczeniem wynoszącym co najmniej 40% podstawy jej wymiaru wnioskodawca nie nabył z tytułu służby na rzecz totalitarnego państwa, lecz z tytułu służby w innych jednostkach, nie objętych dyspozycją art. 13b ustawy zaopatrzeniowej. Nie znajduje zatem uzasadnienia zastosowanie redukcji wysokości świadczenia wynikającej z art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej do emerytury wnioskodawcy nabytej z tytułu służby po 31 lipca 1990 r. Pominięcie w procesie stosowania prawa przepisu art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej w odniesieniu do okresu służby po 31 lipca 1990 r. jest, w ocenie Sądu Apelacyjnego, konieczne z uwagi na regulacje zawarte w art. 2, art. 31 ust. 3 i art. 32 ust. 1 Konstytucji RP. Mając powyższe na uwadze, Sąd Apelacyjny zmienił zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego oraz zaskarżoną decyzję organu rentowego przez określenie wysokości emerytury wnioskodawcy z pominięciem ograniczenia wysokości emerytury określonego w art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej oraz oddalając dalej idące odwołanie, w związku z czym zaskarżona decyzja organu rentowego pozostaje w mocy w pozostałej części, obejmującej ustalenie wysokości emerytury wnioskodawcy przy uwzględnieniu art. 15 ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, to jest w wysokości 0% podstawy wymiaru za każdy rok służby na rzecz totalitarnego państwa, która była pełniona przez wnioskodawcę w okresie od dnia 1 lipca 1977 r. do dnia 31 lipca 1990 r.

Sąd Apelacyjny oddalił również odwołanie od decyzji o ponownym ustaleniu policyjnej renty inwalidzkiej wnioskodawcy. Sąd Apelacyjny przyjął, że „w tym zakresie Sąd I instancji miał na uwadze, z jednej strony, że ryzyko socjalne zaspakajane przez rentę inwalidzką ma inny charakter niż ryzyko emerytalne i z tego względu nie jest konieczne zachowanie równie daleko idącej proporcjonalności między okresami wysługi a wysokością świadczenia rentowego. Ponadto, w razie uznania niekonstytucyjności mechanizmu obniżenia policyjnej renty inwalidzkiej określonego w art. 22a ust. 1 i 3 ustawy zaopatrzeniowej, fakt pełnienia przez wnioskodawcę służby na rzecz totalitarnego państwa nie znalazłby żadnego odzwierciedlenia w wymiarze renty, który byłby określony według ogólnych reguł art. 22 ustawy zaopatrzeniowej. Z tego względu brak jest, w ocenie Sądu Apelacyjnego, podstaw do oceny, że zasady ponownego ustalenia renty inwalidzkiej, o których jest mowa w art. 22a ust. 1 i 3 ustawy zaopatrzeniowej są w sposób oczywisty niezgodne

z normami konstytucyjnymi”.

Skargą kasacyjną zaskarżono wyrok Sądu Apelacyjnego w części, to jest co do pkt I w zakresie w jakim Sąd Apelacyjny oddalił w pozostałej części odwołanie R.C. od decyzji Dyrektora Zakładu Emerytalno-Rentowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 12 lipca 2017 r. o ponownym ustaleniu wysokości emerytury policyjnej oraz w zakresie pkt II, III i V.

Zaskarżonemu orzeczeniu zarzucono:

1. rażące i mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku naruszenie przepisów postępowania, a to art. 382 k.p.c. w zw. z art. 387 § 2¹ pkt 1 k.p.c., a także art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z art. 233 § 1 k.p.c. polegające na dokonaniu wadliwej kontroli instancyjnej wyroku Sądu pierwszej instancji i nierozważeniu całokształtu okoliczności ujawnionych w toku postępowania oraz fragmentarycznej, jednostronnej i wybiórczej analizie oraz ocenie zgromadzonego materiału dowodowego, nieodpowiadającej kryteriom wynikającym z treści wskazanych przepisów postępowania cywilnego, w wyniku której Sąd drugiej instancji nie podzielił oceny ustaleń faktycznych Sądu pierwszej instancji, wskazując, że wnioskodawca pełnił służbę na rzecz państwa totalitarnego, w szczególności przez swobodną ocenę dowodów w postaci zeznań wnioskodawcy, a także dokumentów zgromadzonych w aktach IPN, podczas gdy prawidłowa ocena tych dowodów nie daje podstaw do przyjęcia, że podczas służby przed dniem 31 lipca 1990 r., wnioskodawca podejmował się jakichkolwiek działań, które mogłyby zostać ocenione jako naruszające prawa i wolności człowieka;

2. rażące i mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku naruszenie prawa materialnego, a to art. 15 ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej, przez jego niezastosowanie, podczas gdy w ustalonym stanie faktycznym nie sposób stwierdzić, aby R.C. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa;

3. rażące i mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku naruszenie prawa materialnego, a to art. 22a ust. 1 - 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, przez jego zastosowanie i błędną wykładnię, co doprowadziło do rażącego obniżenia wnioskodawcy uprawnień rentowego przysługującego mu w związku z III grupą inwalidzką, w sytuacji gdy renta inwalidzka wnioskodawcy pozostaje w ścisłym związku z jego służbą w Urzędzie Ochrony

Państwa; art. 22a ustawy nie znajduje zatem zastosowania, bowiem służba pełniona przez wnioskodawcę w UOP, nie może być zakwalifikowana jako służba na rzecz państwa totalitarnego;

4. rażące i mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku naruszenie prawa materialnego, a to art. 20 ust. 1 pkt 3 w zw. z art. 15 ust. 4 ustawy zaopatrzeniowej, przez jego niezastosowanie, co skutkowało nieuwzględnieniem w podstawie wymiaru emerytury policyjnej inwalidztwa powstałego w związku ze służbą wnioskodawcy w UOP po 1990 r.;

5. rażące i mające istotny wpływ na treść zaskarżonego wyroku naruszenie prawa materialnego, a to art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, przez dokonanie oceny spełnienia przez wnioskodawcę kryterium służby na rzecz państwa totalitarnego, w oparciu o literalną wykładnię tego przepisu i przyjęcie, że już sam fakt służby w danej formacji, a nie indywidualne czyny wnioskodawcy, wystarczył do obniżenia przysługujących R.C. świadczeń.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu we Wrocławiu, ewentualnie o zmianę wyroku przez ustalenie wysokości emerytury policyjnej R.C. poczynając od dnia 1 października 2017 r. z pominięciem art. 15c ust. 1 do 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy oraz ustalenie wysokości policyjnej renty inwalidzkiej R.C. poczynając od dnia 1 października 2017 r. z pominięciem art. 22a ust. 1 do 3 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy oraz zasądzenie od organu rentowego na rzecz wnioskodawcy kosztów postępowania ze skargi kasacyjnej, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych. W odpowiedzi na skargę kasacyjną organ rentowy wniósł o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył:

Skarga kasacyjna ma usprawiedliwione podstawy, choć nie wszystkie zarzuty potwierdziły się.

Przytoczone w pierwszej kolejności zarzuty naruszenia prawa procesowego ocenić należy jako niezasadne. Ich celem jest zanegowanie przez skarżącego oceny dowodów, jaka została zaprezentowana w sprawie przez Sąd odwoławczy, a

przypomnieć należy, że w tym postępowaniu tego rodzaju argumentacja nie jest dopuszczalna (zob. art. 398³ § 3 k.p.c.). Sąd Najwyższy nie jest „sądem trzeciej instancji”, a ocena materiału dowodowego nie jest wadliwa tylko dlatego, że skarżący oczekiwał innego rezultatu wykładni prawa materialnego.

Odnosząc się do zgłoszonego w skardze zarzutu naruszenia art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, należy w pierwszej kolejności zauważyć, że stwierdzenie pełnienia służby na rzecz totalitarnego państwa w okresie od dnia 22 lipca 1944 r. do dnia 31 lipca 1990 r. nie może być dokonane wyłącznie na podstawie informacji Instytutu Pamięci Narodowej - Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (kryterium formalnej przynależności do służb), lecz na podstawie wszystkich okoliczności sprawy, w tym także na podstawie indywidualnych czynów i ich weryfikacji pod kątem naruszenia podstawowych praw i wolności człowieka służących reżimowi komunistycznemu (tak Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 16 września 2020 r., III UZP 1/20). Nie należy jednakże pomijać, że przy dokonywaniu oceny prawnej służby z perspektywy art. 13b ustawy zaopatrzeniowej bierze się pod uwagę przede wszystkim formację, w której była pełniona służba, a także zajmowane stanowisko czy stopień służbowy oraz przebieg służby funkcjonariusza. W ujęciu „instytucjonalnym” samo pełnienie służby w określonej jednostce może bowiem wypełniać kryterium „służby na rzecz totalitarnego państwa”, mimo braku po stronie odwołującego się indywidualnych działań bezpośrednio zmierzających do naruszania podstawowych praw i wolności człowieka (wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 16 marca 2023 r., II USKP 120/22, OSNP 2023 nr 9, poz. 104 oraz z dnia 30 listopada 2023 r., III USKP 65/23, LEX nr 3635453). Zauważa się bowiem, że „naruszanie podstawowych praw i wolności człowieka” jest wypadkową działań „instytucjonalnych” oraz „indywidualnych”, wyjaśniając, że „totalitaryzm” jako cecha określonego państwa jest wypadkową indywidualnych działań łamiących podstawowe prawa i wolności, ale również realizuje się w „kooperatywnych działaniach” ludzi skupionych w instytucjach, których zadaniem jest ograniczanie praw i wolności obywateli. W trakcie dokonywanej na podstawie art. 13b ust. 1 w związku z art. 15c ust. 1 pkt 1 ustawy zaopatrzeniowej kwalifikacji służby nie jest więc wystarczające podkreślenie, że funkcjonariusz osobiście nikomu nie szkodził i nie prowadził sam działalności operacyjnej. Ustalenie

to należy skonfrontować ze spojrzeniem „instytucjonalnym”, a więc z tym, czym zajmowała się dana jednostka (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 20 maja 2025 r., II USKP 79/24, LEX nr 3888366). W wyroku z dnia 9 stycznia 2024 r., III USKP 102/23 (LEX nr 3652059) wyrażono trafny pogląd, że nawet brak po stronie ubezpieczonego indywidualnych działań bezpośrednio zmierzających do naruszania podstawowych praw i wolności człowieka, samoistnie nie wyklucza kwalifikacji jego służby jako służby na rzecz państwa totalitarnego. Skoro art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej łączy służbę na rzecz totalitarnego państwa z samym podjęciem służby w instytucjach i formacjach w tym przepisie wymienionych, to istnieje domniemanie faktyczne (wynikające z informacji o przebiegu służby potwierdzającej służbę w tych jednostkach), że służba w nich była służbą na rzecz totalitarnego państwa. Domniemanie to może być obalone w procesie cywilnym. Nie jest jednak tak, że to na organie rentowym ciąży obowiązek udowodnienia (art. 6 k.c. w związku z art. 232 zdanie pierwsze k.p.c.), że dany funkcjonariusz uczestniczył w łamaniu praw człowieka i obywatela. W sytuacji, gdy potwierdzona zostaje służba w instytucjach i formacjach wymienionych w art. 13b ustawy zaopatrzeniowej, to ciężar dowodu przechodzi na ubezpieczonego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 23 kwietnia 2025 r., I USKP 8/25, LEX nr 3864325).

Przykładając przedstawione zapatrywania do niniejszej sprawy oraz stanowiska Sądu drugiej instancji, Sąd Najwyższy stwierdziła, że art. 13b ustawy zaopatrzeniowej został zastosowany przez Sąd drugiej instancji prawidłowo. Nie można podzielić argumentacji skarżącego, że sporny okres służby nie mógł być oceniony jako „służba na rzecz totalitarnego państwa” w rozumieniu art. 13b ustawy zaopatrzeniowej. Jak słusznie przyjął Sąd Apelacyjny bezsporne jest, że jednostka, w której wnioskodawca pełnił służbę - Wojskowa Służba Wewnętrzna Jednostek Wojskowych MSW, została wymieniona art. 13b ust. 1 pkt 5 lit. a) tiret 3 ustawy. Sąd Apelacyjny nie dał wiary wyjaśnieniom wnioskodawcy w tym zakresie, w jakim wskazywał on, że nie realizował zadań o charakterze kontrwywiadowczym i zadań operacyjnych przeciwko ówczesnej opozycji. Jak wynika z zebranego w sprawie materiału dowodowego od początku służby w 1977 r. wnioskodawca był oficerem kontrwywiadu. Potwierdza to również otrzymywany przez niego dodatek specjalny przeznaczony dla żołnierzy wywiadu (wniosek z dnia 14 lipca 1977 r.). Sąd

Apelacyjny wskazał ponadto, że sam wnioskodawca w pracy magisterskiej z 1986 r. wprost przyznał, że jako pracownik operacyjny został oddelegowany do pomocy kolegom z innych służb, aby dokonać bliższego rozpoznania kierunków rozwoju zaistniałej sytuacji, w związku z wydarzeniami sierpniowymi w 1980 r. Sąd Apelacyjny nie zaprzeczył, że wnioskodawca mógł realizować również zadania wywiadowcze w stosunku do osób podejrzewanych o przestępstwa kryminalne. Jednak wobec profilu służby, w której wnioskodawca wykonywał pracę, a także przedstawionego materiału dowodowego, nie ulegało w ocenie Sądu Apelacyjnego wątpliwości, że głównym jego celem była obserwacja i inwigilacja osób pozostających w kręgu jego zainteresowań na tle szeroko rozumianego zaangażowania w „działalność antypaństwową”, rozumianą jako działalność sprzeczną z ideologią i polityką państwa totalitarnego realnego socjalizmu. Z tego samego powodu nie potwierdził się zarzut naruszenia 15 ust. 1 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, które skarżący łączy jedynie z niezastosowaniem go w sytuacji, „gdy w ustalonym stanie faktycznym nie sposób stwierdzić, aby R.C. pełnił służbę na rzecz totalitarnego państwa”.

Co równie istotne, przyjęcie skarżącego do służby w UOP od 1990 r. nie może być potraktowane jako swoista pozytywna weryfikacja wcześniejszego okresu służby. Ustalenia komisji weryfikacyjnej nie mogą być traktowane jak orzeczenia prawomocnych sądów z przymiotem powagi rzeczy osądzonej, podejmowane z zachowaniem standardów demokratycznego państwa prawnego (prawa do sądu). Zarówno postępowanie przed komisją, jak i jego finalny efekt w postaci opinii należy traktować instrumentalnie, tylko w kategoriach poświadczenia przydatności do służby w organach III RP i spełnienia wymagań obowiązującej wówczas ustawy. Potwierdzenie w opinii właściwości osobistych kandydatów dokonywane było jedynie na potrzeby przekształceń strukturalnych organów bezpieczeństwa państwa i w żadnym wypadku nie może chronić przed pociągnięciem do odpowiedzialności indywidualnej funkcjonariuszy za ujawnione w inny sposób naruszenia prawa, ani nie może wyłączać w stosunku do nich kompetencji ustawodawcy w zakresie dopuszczalności modyfikacji ustawowych zasad obliczania ich świadczeń emerytalnych. Celem postępowania kwalifikacyjnego nie było wystawianie świadectw moralności funkcjonariuszom SB, lecz stworzenie nowej policji bezpieczeństwa (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 lutego 2010 r., K 6/09,

Dz.U. 2010, nr 36, poz. 204).

Skarga kasacyjna okazała się natomiast zasadna w zakresie dotyczącym zastosowania przez Sąd drugiej instancji art. 22a ustawy zaopatrzeniowej do wyliczenia wysokości należnego świadczenia rentowego. Wypada w tym miejscu zauważyć, że Sąd Apelacyjny nie miał wątpliwości, że wobec skarżącego nie znajdzie zastosowania redukcja wysokości świadczenia emerytalnego wynikająca z art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej. Pominięcie w procesie stosowania prawa przepisu art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej w odniesieniu do okresu służby po 31 lipca 1990 r. było, w ocenie Sądu Apelacyjnego, konieczne z uwagi na regulacje zawarte w art. 2, art. 31 ust. 3 i art. 32 ust. 1 Konstytucji RP. Sąd Apelacyjny oddalił jednak odwołanie od decyzji o ponownym ustaleniu policyjnej renty inwalidzkiej, przyjmując, że w razie uznania niekonstytucyjności mechanizmu obniżenia policyjnej renty inwalidzkiej określonego w art. 22a ust. 1 i 3 ustawy zaopatrzeniowej, fakt pełnienia przez wnioskodawcę służby na rzecz totalitarnego państwa nie znalazłby żadnego odzwierciedlenia w wymiarze renty, który byłby określony według ogólnych reguł art. 22 ustawy zaopatrzeniowej. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na korelację czasową. Prawo do emerytury policyjnej ustalono R.C. decyzją z dnia 7 marca 2002 r. Z kolei prawo do policyjnej renty inwalidzkiej ustalono decyzją z dnia 7 maja 2002 r. Pokazuje to wyraźnie, że prawo do renty inwalidzkiej nie zostało przyznane skarżącemu z tytułu służby na rzecz totalitarnego państwa. Sąd drugiej instancji nie poczynił ustaleń, by niezdolność do pracy powstała w latach służby odwołującego się w wymienionych w art. 13b ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej instytucjach i formacjach. Jak zaś przyjął Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wyroku z dnia 13 lutego 2024 r., I USKP 110/23 (LEX nr 3670464) zastosowanie art. 22a ust. 2 ustawy zaopatrzeniowej do ubezpieczonego, który policyjną rentę inwalidzką otrzymał wskutek stałego lub długotrwałego naruszenia sprawności organizmu w czasie pełnienia służby w Policji (art. 19 ust. 1 ustawy zaopatrzeniowej) albo w okolicznościach opisanych w art. 19 ust. 2 i 3 ustawy zaopatrzeniowej już po zwolnieniu ze służby w Policji, wywołuje takie same - niekonstytucyjne - skutki jak zastosowanie art. 15c ust. 3 ustawy zaopatrzeniowej do ubezpieczonego, który wypracował prawo do emerytury policyjnej służbą w Policji lub Milicji Obywatelskiej (poza zakresem zastosowania art. 13b ustawy

zaopatrzeniowej). Zdaniem Sądu Najwyższego, art. 22a ustawy zaopatrzeniowej nie znajduje zastosowania do obliczenia wysokości policyjnej renty inwalidzkiej, do której prawa zostały nabyte z tytułu służby w Policji, a nie z tytułu służby na rzecz totalitarnego państwa (zob. również wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 6 marca 2024 r., I USKP 98/23, LEX nr 3690864; z dnia 3 lipca 2025 r., III USKP 35/24, LEX nr 3899663; z dnia 23 kwietnia 2025 r., I USKP 8/25, LEX nr 3864325). Z przedstawionych wyżej racji skuteczny jest też zarzut naruszenia art. 15 ust. 4 ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy, ponieważ w sprawie nie ustalono, by stwierdzone u odwołującego się inwalidztwo pozostawało w związku ze służbą na rzecz totalitarnego państwa (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 5 lutego 2025 r., III USKP 111/24, LEX nr 3831233).

Z uwagi na powyższe, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 oraz art. 108 § 2 w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzeczono jak w sentencji wyroku.

[A.P.]

[a.ł.]